

---

# Regional Development and Globalisation: Best Practices

---

OSVRT NA KONGRES

Sankt Peterburg, Rusija, 26.-29. kolovoza 2014.

Irena Đokić\*

U ovom se prikazu daje osvrt na 54. međunarodni kongres Europskog udruženja za regionalna istraživanja (European Regional Science Association – ERSA) i Međunarodnog udruženja regionalnih znanosti (Regional Science Association International – RSAI) koji je održan u kolovozu 2014. godine u Sankt Peterburgu u Rusiji. U osvrtu na 49. ERSA-in kongres (Đokić, 2009) predstavljeno je udruženje ERSA, u kojem djeluje i Hrvatska sekcija (osnovana 1993. godine). Članovi Hrvatske sekcije ERSA-e redovito sudjeluju na godišnjim kongresima udruženja. Ove je godine predstavljeno nekoliko radova hrvatskih autora. Uz inicijativu Ruske nacionalne sekcije ERSA-e, kongres su zajednički organizirali Council for the Study of Productive Forces i Državno sveučilište u Sankt Peterburgu. Kongres je okupio više od 800 sudionika, koji su imali prilike prisustvovati brojnim panel i paralelnim sesijama, te osobito zanimljivim posebnim sesijama, a organizator je osigurao i niz tehničkih i stručnih posjeta po Sankt Peterburgu i njegovoj okolici.

Glavna je tema ovogodišnjeg kongresa bila “Regionalni razvoj i globalizacija – najbolje prakse”. Natalya Zubarevich, profesorica na Državnom sveučilištu u Moskvi i znanstvenica Neovisnog instituta za socijalnu politiku je, na svečanosti otvaranja, održala izlaganje pod nazivom “Size Matters Less Than Institutions”. Sadržajem izlaganja skrenula je pažnju na problem

---

\* Irena Đokić, znanstvena suradnica, Ekonomski institut, Zagreb, e-mail: idokic@eizg.hr.

prostorne nejednakosti koji je u Rusiji vrlo naglašen (prostrano područje s niskom gustoćom naseljenosti i lošom infrastrukturom) te je osobito došao do izražaja u razdoblju nakon raspada Sovjetskog Saveza. Prostorna nejednakost određena je političkim odlukama i čimbenicima konkurentskih prednosti/nedostataka. Prva razina (*first nature*) konkurentskih prednosti odnosi se na prirodne mineralne resurse te zemljišni položaj, dok se druga razina (*second nature*) odnosi na učinak aglomeracije, ljudski kapital i institucije. Iznadprosječni gospodarski rast u regijama s konkurentskim prednostima produbljuje prostornu nejednakost u zemljama u razvoju. Učinak aglomeracije (najveći federalni gradovi), institucionalni čimbenici koji koče brži razvoj drugih velikih gradova (npr. statusna renta federalnih gradova, regionalni centri s koncentracijom visoko plaćenih poslova) te rezerve nafte i plina, određuju koje će regije biti vodeće.

Usljedilo je izlaganje Zoltana Acsa (London School of Economics and Political Science), na temu "Entrepreneurship, Knowledge and Regional Economic Growth". Acs se osvrnuo na razdoblje provedbe industrijskih politika 1980-ih godina, koje se u SAD-u nisu pokazale učinkovitima u povećanju gospodarskog rasta ili konkurentnosti, jer su se temeljile na tradicionalnim modelima. Američko gospodarstvo 1990-ih godina postaje ovisno o rastu temeljenom na širenju znanja (*knowledge spillover*), prvenstveno među školovanim zaposlenicima koji otvaraju poduzeća kako bi profitirali od razvoja novih proizvoda i usluga. U 21. stoljeću znanje postaje pokretač ekonomskog rasta. Acs smatra da je SAD sada usred ključne, ali neprepoznate gospodarske transformacije od upravljačke prema poduzetničkoj ekonomiji, što se odražava u promjeni strukture poduzeća (od statične prema dinamičnoj), upravljanju (institucionalno nasuprot individualnom), inovacijama (inkrementalne nasuprot radikalnim) te ulozi poduzetništva kao motora gospodarskog i socijalnog razvoja. Poduzetništvo je u tradicionalnoj ekonomiji bilo obilježeno masovnom proizvodnjom, ekonomijama obujma, veličinom poduzeća, industrijskom organizacijom i centraliziranim planiranjem. Velike korporacije u tradicionalno upravljanoj ekonomiji ne samo da ostvaruju nadmoćnu proizvodnu učinkovitost, već su i percipirane kao generatori tehnoloških promjena i napretka, dok se mala poduzeća i poduzetništvo smatraju luksuzom koji postoji nauštrb



ispravno uključeni u BDP, subjektivni gubitak te promjena uslijed razvoja, npr. moderno nasuprot tradiciji, zajednica spram pojedinca, staro spram novog. U nastojanju da odgovori na pitanja *je li razvoj isto što i napredak?* i *je li važniji apsolutni ili relativni razvoj?* (u smislu dostizanja određene razine vrijednosti dobrih pokazatelja ili položaja u odnosu na druge), autor u svome izlaganju navodi problem eksplozije različitih pokazatelja kojima se pokušava mjeriti napredak u ljudskom razvoju i gospodarstvu, pri čemu se najčešće koriste sljedeći pokazatelji: BDP – rast vrijednosti (obuhvaća stanovništvo i *output*) ili kvaliteta rasta (dohodak ili bogatstvo ili nešto treće); alternativne mjere BDP-a kao što su npr. *Genuine Progress Indicator* (GPI), *Comprehensive Wealth Index* (CWI) ili *Inclusive Wealth Index* (IWI), koji uključuju eksternalije i međugeneracijsko pitanje; *UN Human Development Index* (HDI); *Sustainability Development Index* (SDI); i *Environmental Sustainability Index* (ESI).

Navedeni pokazatelji korisni su za mjerenje napretka pojedinih segmenata te za specifične potrebe politike razvoja određenog područja, npr. obrazovanja, okoliša ili gospodarstva, međutim, ne mogu u potpunosti odgovoriti na prethodno postavljena pitanja. Primjerice, rast nije dobar pokazatelj razvoja jer prema njemu ima složen i neujednačen odnos, ponekad negativan, ponekad pozitivan, no prije svega nekonzistentan, te se u komparativnim studijama razvoja ne bi trebao koristiti kao ovisna varijabla. Razvojna teorija uzima u obzir konvergenciju i divergenciju te njihove odabrane i uvjetovane kombinacije, pri čemu je rezultirajuća varijabla diskontinuirana te ukazuje na tzv. razvojne “klubove”. Radi se zapravo o različitim razinama dohotka mjerenog po stanovniku, od vrlo niskog do visokog dohotka, a klubovi pokazuju da postoji mnogo konkretnih dimenzija razvoja koje su međusobno povezane, npr. znanost i tehnologija, zdravlje, infrastruktura, fiksni kapital, institucionalni ustroj/primjena zakona, specijalizacija. Stoga se na različitim razinama dohotka (klubovi), razvoj ne odvija samo kroz različite aktivnosti, već se i vjerojatnost napretka (prelaska iz nižeg kluba u viši) mijenja. Zemlja ili regija koja uspije ući u grupu s visokim dohotkom, uglavnom ne ispada iz te grupe (unazad sto godina takav slučaj nije poznat), iako unutar nje može značajno mijenjati položaj. Konačno, Storper nudi i definiciju regije. U ekonomskom smislu to je područje koje



znanosti, poduzetništva i turizma te osnivač Sveučilišnog instituta za ekonomske i društvene analize, Sveučilišta Alcalá. U koautorstvu sa Zlatanom Fröhlichem i Ivanom Rašić Bakarić, napisan je i predstavljen rad "Utjecaj krize na regionalne nejednakosti u Hrvatskoj". Autori u ovom radu analiziraju regionalne nejednakosti prije krize (prije 2009. godine) te ih uspoređuju s onima u razdoblju recesije. Koristili su indeks razvijenosti, socio-ekonomske pokazatelje poput BDP-a, stope nezaposlenosti, te BDP-a po zaposlenom (produktivnost), a kao jedinica analize uzeta je županija (NUTS 3 razina). Provedena analiza pokazala je da je recesija u Hrvatskoj imala značajan negativan utjecaj na disperziju indeksa razvijenosti, regionalni BDP po stanovniku i regionalnu produktivnost, odnosno, da je došlo do povećanja razine regionalne nejednakosti u razdoblju nakon krize.

U okviru ove sesije predstavljen je niz vrlo zanimljivih radova, koji se s obzirom na naslov sesije zapravo dotiču teme otpornosti regija (*regional resilience, resilient region*). U posljednjem, četvrtom broju publikacije *Regio-novosti* (Ekonomski institut, Zagreb, 2014: 6) u pojmovniku je detaljno opisan ovaj pojam, dok ovdje izdajamo najvažniji dio. U regionalnoj ekonomici izraz *regional resilience* označava otpornost regija na različite vrste šokova. Christopherson, Michie i Tyler (2010) u ekonomiji definiraju otpornost u smislu povrata u fiksni i usko definirani ekvilibrij ili, u liberalnijoj verziji, u višestruke ekvilibrije<sup>%</sup>. Koncept obuhvaća faze "vraćanja u igru", prilagodbe i oporavka, a posljednjih godina postaje osobito popularan. Prevladava percepcija da su procesi povezani s globalizacijom (smatrani vanjskim procesima), mjesta i regije učinili podložnijima različitim utjecajima. Zašto neke regije uspijevaju prebroditi nepovoljne ekonomske okolnosti i održati visoku kvalitetu života dok drugima to ne uspijeva? Izlagači na ovoj posebnoj sesiji nastojali su odgovoriti upravo na to pitanje.

Ova je posebna sesija ugostila neke od zvučnih imena regionalne znanosti. Andres Rodriguez-Pose (London School of Economics) i Ugo Fratesi (Politecnico di Milano) su izložili rezultate istraživanja u radu "The Impact

---

<sup>%</sup> U društvenim znanostima, izraz "otpornost regija" usko je povezan s prilagodbom regije promjenama te evolucijskom ekonomikom i ekonomskom geografijom.



bi buduće kohezijske politike trebale ojačati područja lokalne izvrsnosti te iskoristiti još neiskorištene resurse.

Ayda Eraydin, sa sveučilišta Middle East Technical University u Ankari, u svom radu "The Importance of Endogenous Capacities and Government Support in the Resilience of Regions", analizira važnost endogenih kapaciteta i podrške s državne razine u stvaranju otpornih regija. Nalazi pokazuju da je potrebno temeljito preispitati tradicionalne razvojne strategije koje su u integriranom i globaliziranom svijetu sve manje učinkovite te odrediti područja intervencije i podrške za jačanje otpornosti regije. Rezultati istraživanja također nude objašnjenje uzroka zbog kojih strategija koja je primjenjiva u jednoj regiji ne donosi nužno iste rezultate u drugoj. Umjesto primjene sličnih strategija u različitim regijama, za formuliranje politika prvenstveno treba razumjeti zbog čega neka regija pripada određenoj kategoriji otpornosti. Poput kategorizacije regija prije spomenutih Rodriguez-Posea i Fratesija, i ova autorica predlaže kategorije regija s obzirom na njihovu otpornost: prosperitetne, otporne na šok, neotporne i otporne.

Organizator specijalne sesije, Juan Ramon Cuadrado Roura, također je izložio svoj rad pod naslovom "Unbalanced Regional Impact of the Crisis in Spain – An Explorative Analysis through Structural Changes, Sectoral Specialization and Productivity". Španjolska je ekonomija do 2008. bilježila razdoblje snažne ekspanzije, stvaranja radnih mjesta i snažnog povećanja javne i privatne potrošnje. Istovremeno su se, međutim, zamaskirali niska produktivnost, rastući vanjski dug i između ostalog, visoko zaduživanje domaćinstava, korporativnog i javnog sektora, zahvaljujući lako dostupnom financiranju i niskim kamatnim stopama Europske središnje banke. Međunarodna kriza dodatno je ubrzala pad gospodarstva čitave Španjolske i njenih regija. Autor u svom radu ocjenjuje kako je kriza utjecala na međuregionalne nejednakosti u Španjolskoj, koje su se dodatno pogoršale te objašnjava ovaj obrazac divergencije koristeći proizvodnu specijalizaciju na regionalnoj razini, promjene u proizvodnim strukturama i njihove efekte u smislu unutarregionalne produktivnosti. Rezultati analize produktivnosti španjolskih regija pokazuju da iako su strukturne promjene još uvijek





suburbanizacije na pretilost, preseljenjem iz središta grada u predgrađe. Istraživanje je provedeno na razini okruga (*county*), koristeći sustav nadzora čimbenika rizičnog ponašanja (*Behavioral Risk Factor Surveillance System – BRFSS*). Objedinjavanjem tih podataka i informacija sadržanih u predloženom programu izgradnje prometnica dobivamo rezultate koji ukazuju na to da dodatne milje u sustavu prometnica povećavaju stope pretilosti u urbanim područjima. Felix Richter izložio je rad pod naslovom “Winner Picking in Urban Revitalization Policies – Empirical Evidence from Berlin”. U njegovoj studiji postavlja se pitanje odabiru li donositelji odluka strateški “pobjednike” kada biraju ciljeve lokalnih politika revitalizacije (*place-based revitalization policies*). Polazeći od trenutnih vrijednosti, ocjenjuju se dugoročni trendovi stope nezaposlenosti i udjela stanovnika s imigrantskim statusom na vjerojatnost odabira ciljanog područja. Empirijski dokazi su u skladu s očekivanjima, odnosno donositelji odluka u određenoj mjeri svoj odabir temelje na očekivanom (pozitivnom) budućem ishodu. U trenutku visokih razina nezaposlenosti, raste vjerojatnost odabira ovih područja za revitalizaciju, dok se u slučaju povećanja stope nezaposlenosti u šestogodišnjem razdoblju, odnosno negativnog razvoja, smanjuje vjerojatnost odabira. Ovaj efekt interpretira se kao odabir pobjednika. Naime, lokalne vlasti jednostavno ne odabiru područja s najizraženijom potrebom za revitalizacijom, već preferiraju područja koja pokazuju prve znakove procesa gentrifikacije.

Kao i do sada, ERSA-in kongres i ovog je puta okupio velik broj sudionika<sup>6</sup>. Navedene teme bile su dovoljno sveobuhvatne s nizom različitih sesija. Sesije su uglavnom završavale vrlo dinamičnim i zanimljivim diskusijama u kojima su sudjelovali znanstvenici i stručnjaci te ostala zainteresirana publika. Tijekom kongresa u okviru velikog broja podtema, prezentiran je značajan broj radova. “Udarne” sesije i “zvučna” imena u regionalnoj znanosti uglavnom su bili na rasporedu prvog dana, što je dovelo do preklapanja izlaganja iznimno interesantnog sadržaja pa dio njih nije bilo moguće poslušati.

---

<sup>6</sup> Sama lokacija pokazala se izrazito atraktivnom što je doprinijelo velikom broju sudionika.

Nacionalne sekcije ERSA-e svake godine organiziraju ljetne škole, tzv. ljetne institute, namijenjene prvenstveno mladim znanstvenicima. Takvi događaji uobičajeno traju sedam do deset dana, a nude niz predavanja, radionica i seminara na odabranu glavnu temu, što polaznicima omogućuje jednostavnije i kvalitetnije pisanje radova (uglavnom doktorskih disertacija). Iduća ljetna škola održat će se 2015. godine u Beču, na Ekonomskom fakultetu Bečkog sveučilišta<sup>5</sup>. Otvorene su prijave za naredne ljetne škole (za 2016. godinu i kasnije).

Najavljeni su i sljedeći kongresi. U kolovozu 2015. godine domaćin će biti Technical University of Lisbon. Tema 55. kongresa ERSA-e je "Spatial Organization, Social Integration and Regional Development". Održat će se u Lisabonu na Fakultetu ekonomije i menadžmenta u razdoblju 25.-29. kolovoza 2015., zajedno s godišnjim kongresom Portugalskog udruženja za regionalni razvoj (APDR) i u zajedničkoj organizaciji ERSA-e, RSAI-a i APDR-a.

## Literatura

Christopherson, Susan, Jonathan Michie i Peter Tyler, 2010, "Regional Resilience: Theoretical and Empirical Perspectives", *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3(1), str. 3-10.

Đokić, Irena, 2009, "Territorial Cohesion of Europe and Integrative Planning", *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 19(120), str. 93-101.

Ekonomski institut, Zagreb, 2014, *Regio-novosti*, br. 4, rujan, Zagreb: Ekonomski institut, Zagreb, <http://www.eizg.hr/hr-HR/Regio-novosti-990.aspx> (pristupljeno 7. studenog 2014.).

---

<sup>5</sup> Točno razdoblje održavanja ljetne škole još nije poznato.